

Armáda, společnost a nepokoje roku 1897

David Smrček

THE ARMY, SOCIETY AND THE RIOTS OF 1897

By the end of the 19th century, the central government in Cisleithania was experiencing significant challenges in maintaining control over mass movements and riots. This was primarily due to the insufficient number of police and gendarmerie forces and the politicization of local governments. The army was repeatedly called up, yet encountered similar challenges as the civil authorities. Moreover, it still operated in the spirit of absolutism, which rendered it incapable of responding effectively to the demands of modern times. The military thus often faced criticism. This became fully apparent during the 1897 riots.

KEYWORDS:

army; military; Badeni language ordinances; riots; demonstrations; policing

V roce 1897 vypukly v předlitavské části Rakouska-Uherska v důsledku radikálních kampaní doprovázejících spory o Badeniho jazyková nařízení demonstrace a nepokoje, které představovaly pro stát a jeho orgány výzvu, již od roku 1848 nemusel v takové míře čelit. Tato krize vyplavila na povrch řadu problémů, které narůstaly po celou druhou polovinu 19. století. Ve správě se například naplno projevily konflikty související s politizací samospráv po vytvoření dvojkolejného systému úřadů. Komplikacím se však nevyhnuly ani orgány státní moci, zásadní pro vypořádání se s neklidem v ulicích, jako byly policie, četnictvo a armáda. Nepokoje obnažily chronické potíže, kterými bezpečnostní složky habsburské říše trpěly — ať už se jednalo o nedostatečný počet mužstva, nevyjasněné kompetence či neváživost občanů vůči jejich zásahům obecně.

V tomto příspěvku,¹ založeném na rozsáhlém archivním výzkumu, se soustředím na vojsko a vojáky v momentě, kdy se střetávali s občany předlitavských měst — při ochraně veřejného pořádku během demonstrací a nepokojů. V první části na základě příkladů a sekundární literatury analyzuji, jak probíhala spolupráce mezi armádou a ostatními orgány — především policií. Spíše než oficiální instrukce a nařízení, do velké míry zmíněné již v klasických pracích o ochraně vnitřního pořádku v roce 1918,² mě v tomto článku bude zajímat, jak ve skutečnosti vypadala praxe vojenských zásahů během výtržností. Jak systémové i lidské nedostatky ovlivňovaly každodenní působení jednotek během zásahů proti vnitřnímu nebezpečí? Jak zásadní důsledky mohly mít interní obtíže státu pro bezpečnost jeho občanů? Ve druhé části pak budu zkoumat, jak zásahy během demonstrací a nepokojů ovlivňovaly vztah společnosti k habsburskému vojsku.

1 Příspěvek je založen na výzkumu z mé dizertační práce s titulem *Street Politics and Collective Violence in Cisleithania in 1897*, který právě probíhá na Karlově univerzitě v Praze a na Universität Wien.

2 Richard Georg PLASCHKA — Horst HASELSTEINER — Arnold SUPPAN, *Innere Front. Militärassistentz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie 1918. I–II*, Wien 1974, s. 17–33.

Tento krátký článek přispívá do historiografie dvěma způsoby. Zaprvé se zapojuje do rozsáhlé diskuze o násilném nacionalismu v posledních letech existence Rakouska-Uherska. Radikalizace nálad v roce 1897 je již dobře známá a do jisté míry byla podrobně zkoumána. Zvláště dvoudílná studie Bertholda Suttera, která se zaměřuje především na rakouské země, je klíčovým zdrojem pro porozumění politickým událostem po vyhlášení jazykových nařízení. V některých ohledech je tato analýza dnes již částečně zastaralá a často přejímá nacionalistické narativy z německých médií či ego-dokumentů.³ Můj příspěvek se zcela odpoutává od politické debaty. Místo politiky se soustředí na fenomén zásahů policejních orgánů (policie, četnictva a vojska) během demonstrací a nepokojů, který je habsburskou historiografií z velké části opomenut.⁴ Nacionální narativy v článku zůstávají především coby prostředek pro delegitimizaci intervencí státní moci během demonstrací a nepokojů.

Článek také přispívá k rozsáhlé diskuzi o rakousko-uherské armádě. Byť se jedná o jedno z nejlépe prozkoumaných témat tohoto období, historiografie se dlouho soustředila především na interní fungování armády. Komplikovaný vztah vojska a společnosti tak byl fakticky přesunut na druhou kolej. V posledních třiceti letech však vzniklo několik studií, které tento nedostatek napravují — jako například nevydaná dizertace Lohra Eugena Millera o politice a národné otázce či řada studií o multilingualismu c. (a) k. armády.⁵ V českém prostředí pak za největší zmínku stojí monografie

-
- 3 Berthold SUTTER, *Die Badenischen Sprachenverordnungen von 1897 I-II*, Gräz — Köln 1960–1965; další díla o nepokojích roku 1897 viz Nancy M. WINGFIELD, *Flag Wars and Stone Saints. How the Bohemian Lands Became Czech*, Cambridge 2007; Michal FRANKL, „Emanipace od židů.“ *Český antisemitismus na konci 19. století*, Praha — Litomyšl 2007, s. 251–271; Esther NEBLICH, *Die Auswirkungen der Badenischen Sprachenverordnungen von 1897 auf die deutsche und tschechische Bevölkerung des historischen Egerlandes*, Marburg 2002; Adéla HALL, *Deutsch und Tschechisch im sprachpolitischen Konflikt. Eine vergleichende diskursanalytische Untersuchung zu den Sprachenverordnungen Badenis von 1897*, Frankfurt am Main — Wien 2008.
 - 4 Výjimku tvoří studie Claire Morelon o zásazích proti stávkám a titul z pera kolektivu rakouských autorů pod vedením Richarda Plaschky o udržování vnitřního pořádku v roce 1918: Claire MORELON, *State Authorities, Municipal Forces and Military Intervention in the Policing of Strikes in Austria-Hungary, 1890–1914*, in: Matteo Milan — Alessandro Saluppo (edd.), *Corporate Policing, Yellow Unionism, and Strikebreaking, 1890–1930*. In *Defence of Freedom*, London 2020, s. 79–96; R. G. PLASCHKA — H. HASELSTEINER — A. SUPPAN, *Innere Front*.
 - 5 Výjimka (co se týče data vzniku): Gunther E. ROTHENBERG, *The Army of Francis Joseph*, West Lafayette — Indiana 1976, s. 129–133; studie o rakouské společnosti, politice a vojsku viz Laurence COLE, *Military Culture and Popular Patriotism in Late Imperial Austria*, Oxford 2014; Lohr Eugene MILLER, *Politics, the Nationality Problem, and the Habsburg Army, 1848–1914*, dizertační práce, Louisiana State University 1992, s. 213–220; Tamara SCHEER, *Die Sprachenvielfalt in der österreichisch-ungarischen Armee (1867–1918)*, Wien 2022; István DEÁK, *The Ethnic Question in the Multinational Habsburg Army, 1848–1918*, in: N. F. Dreisziger — *Military History Symposium, Ethnic Armies. Polyethnic Armed Forces from the Time of the Habsburgs to the Age of the Superpowers*, Waterloo, Ontario 1990, s. 21–49.

Marie Koldinské a Ivana Šedivého s titulem *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty* a sborník *Armáda a společnost v českých zemích v 19. a 20. století*, které však tento vztah sledují pouze ve specifických případech.⁶ Byť je na stránkách obou knih postižena celá řada relevantních témat, jejich pozornost je rozprostřena na dlouhá časová období. Kapitoly k pozdnímu 19. století jsou v obou buď útržkovité, nebo naopak víceméně přehledové. Stále tak dle mého názoru platí, že komplexní studie, která by systematicky postihovala komplikovaný vztah občanů a nadnárodního vojska, ještě chybí. Můj příspěvek sice nedokáže svými ambicemi ani rozsahem tuto mezeru zaplnit, střetávání armády a společnosti však sleduje v momentě, kdy se oba světy prolínaly nejintenzivněji. Právě během demonstrací a nepokojů dlouho budovaný vztah krystalizoval, a je tudíž nejsnáze pozorovatelný. V neposlední řadě je třeba říct, že byť nacionální problematika v c. a. k. armádě samozřejmě svou podstatou stojí v centru tématu a od práce ohledně roku 1897 je její rozbor očekáván, pro tento článek je spíše vedlejší. Nacionalizace armády, centrální pro řadu jiných autorů píšících o rakousko-uherském vojsku, je tedy považována spíše za obrannou strategii, kterou se společnost vymezovala vůči zásahům státu.

V neposlední řadě článek rozebírá širší tematiku *policingu* — tedy zásahů bezpečnostních orgánů k zachování veřejného pořádku. Zatímco v sousedních státech, zejména v Německu, si toto téma vysloužilo velkou pozornost, u nás je téměř neznámé. Nejzásadnějšími a nejrelevantnějšími příspěvky pro tento článek jsou výsledky výzkumu Anji Johansen, která komparativně sledovala zásahy vojska během demonstrací a nepokojů v dělnických regionech Francie a Německé říše.⁷ Tento článek analyzuje specifické poměry, kterým musela c. a. k. armáda (na rozdíl například od francouzské či německé) čelit. Podvědomě se přitom ptá, zda národnostní poměry opravdu byly pro *policing* prováděný armádou tak zásadním faktorem, jak jsou někdy představovány, nebo zda jiné faktory mohly hrát zásadnější roli.⁸

NEPOKOJE ROKU 1897

Dne 5. dubna došlo k vyhlášení jazykových nařízení pro Čechy. Oktrojované zákony, které o sedmáct dní později následovala obdobná opatření pro Moravu, v zásadě zrovnoprávnily německý a český jazyk ve vnitřním úřadování v obou zemích. Byť bylo několik odvětví vynecháno, pro většinu úředníků nyní platilo, že k práci potře-

6 Marie KOLDINSKÁ — Ivan ŠEDIVÝ, *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty*, Praha 2008; Jiří RAK — Martin VESELÝ (edd.), *Armáda a společnost v českých zemích v 19. a první polovině 20. století. Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 29.–31. května 2003 v Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 2004.

7 Obzvláště Anja JOHANSEN, *Soldiers as Police. The French and Prussian Armies and the Policing of Popular Protest, 1889–1914*, London 2020; dále např. Dirk RIESENER, *Polizei und Politische Kultur im 19. Jahrhundert*, Hannover 1996; Elaine Glowka SPENCER, *Police and the Social Order in German Cities. The Düsseldorf District 1848–1914*, Northern Illinois 1992.

8 Např. pojednání o nepokojích ve Štýrském Hradci, viz G. E. ROTHENBERG, *The Army*, s. 129–133.

bovali znalost obou zemských jazyků. Zatímco velká většina českých administrátorů již znalostí němčiny oplývala, pro jejich německé protějšky byla změna citelnější. Mnoho z nich totiž český jazyk neovládalo a do čtyř let se ho tak muselo naučit, jinak jim hrozila ztráta zaměstnání. U opozičních německých nacionálních stran a sociálních demokratů obsah i způsob vyhlášení zákonů vedl k velké nelibosti.

Narizení navíc byla vyhlášena pouze několik dní po zveřejnění výsledků prvních voleb na základě všeobecného volebního práva, které provázal lýtý boj mezi politickými stranami. Dříve než stihl zavládnout v rakouské části říše klid, opět došlo k rozjitření nálad. Protesty německých radikálních nacionálních stran, ke kterým se do léta přidala většina německého politického spektra, započaly prakticky okamžitě. Po naléhavých interpelacích následovaly obžaloby vlády. Vše pak vyústilo v červnu 1897 v širokou parlamentní obstrukci, kvůli které muselo být poprvé po dvaceti letech odročeno zasedání Říšské rady.⁹

Vláda, která si od tohoto kroku slibovala „ochlazení horkých hlav“ opozičních politiků, se však ve svém kalkulu zmýlila. Poslanci se místo toho vydali do svých volebních okresů, kde započali agitaci proti či pro jazyková narizení. Za vydatné pomoci lokálních médií se jim podařilo z otázky, která se týkala několika tisíců úředníků, vytvořit problém bytí a nebytí národů v Předlitavsku. Již v létě tak došlo k prvním případům násilí. Zpočátku bylo vázáno na setkání a tábory lidu německých politických stran, při kterých docházelo ke střetům s (údajně českými) příslušníky bezpečnostních orgánů. Postupně však došlo i k etnickým nepokojům, které vyvrcholily čtyřdenními výtržnostmi v Plzni na konci srpna téhož roku.¹⁰

Když v září 1897 ve Vídni opět zasedl parlament, ukázalo se, že k žádnému uklidnění nálad nedošlo. Ba naopak — politici jako by zrcadlili neklid na ulicích českých měst. Ještě v září 1897 vyzval po řadě osobních urážek Badeni německého nacionálního politika Karla Hermanna Wolfa na souboj. Sám při něm utrpěl střelné zranění na paži. V říjnu a listopadu 1897 již předlitavský parlament nebyl schopný dalšího fungování. Obstrukce nabyla násilné formy, když často přímo v jednacím síni docházelo k pěstním soubojům a během jednoho zasedání prý dokonce mělo dojít k napadení českých politiků nožem. Řešení krize předsedající politici našli ve změně jednacního řádu prostřednictvím tzv. *Lex Falkenheyn*, který umožnil obstruující politiky na tři dny vykázat. Při opakování pak mohlo dojít k prodloužení až na třicet dní. Změna však měla zcela opačný účinek. Když do Říšské rady druhý den vstoupili strážníci,

9 K vyhlášení Badeniho jazykových narizení a událostem jara 1897 viz Otto URBAN, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982, s. 459–462; B. SUTTER, *Die Badenischen Sprachenverordnungen I*, s. 128–133; Jan KŘEN, *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780–1918*, Praha 2013, s. 258–264; Jiří KOŘALKA, *Ceši v habsburské říši a v Evropě 1815–1914*, Praha 1996, s. 166–168; N. M. WINGFIELD, *Flag Wars*, s. 48–63.

10 K táborům lidu např. Julius MELZER, *Deutscher Volkstag Eger. 11. Juli 1897*, Leipzig 1897; N. M. WINGFIELD, *Flag Wars*, s. 53–63; E. NEBLICH, *Die Auswirkungen*, s. 106–121. K nepokojům v Plzni viz složku „Plzeň“ v: Národní archiv (NA), Presidium místopředsednictví (PM) 1891–1900: 873/2, 8/1/15/4, kart. 2316; Archiv města Plzně (AMP), Presidium okresního hejtmanství (POH), Presidiální spisy (PS), inv. č. 1091, kart. 24; obecný kontext také O. URBAN, *Česká společnost*, s. 462.

k obstrukci se přidali také doposud neutrální sociální demokraté. I křesťansko-sociální strana pod tlakem musela ustoupit ze své nestranné politiky.¹¹

Neklid v parlamentu navíc začala reflektovat také vídeňská „ulice“. Protesty se z Okružní třídy rozšířily i do ostatních rakouských měst. Největší míry nabyly ve Štýrském Hradci, kde při střetech s vojáky zemřeli dva lidé. Stejně tak v českých městech s německojazyčnou většinou nabylo protestní hnutí povážlivě úrovně. Informace, že v důsledku politické krize císař přijal demisi Badeniho kabinetu, sice proměnila protestní hnutí v oslavné, z reálného hlediska se však na situaci ve městech příliš nezměnilo. Výtržnosti, které často vyústily v útoky na příslušníky menšin, pokračovaly. Tentokrát se však přidala i města s českojazyčnou většinou. V Praze tak například vypukly největší bouře od roku 1848, které kromě stovek zraněných a zatčených přinesly také dvě oběti na životech. Čtyřdenní „pražský prosinec“, jak se událost v historiografii nazývá, ukončilo 2. prosince 1897 stanné právo. Neklid v Čechách však přetrvával zhruba do poloviny prosince.¹²

Bilance badeniiovských „kraválů“ byla děsivá. V létě a na podzim roku 1897 vypuklo v Předlitavsku (především v Čechách a rakouských zemích) více než sto menších i větších demonstrací, nepokojů či výtržností. Ty představovaly velkou výzvu pro státní správu a bezpečnostní orgány — policii, četnictvo a armádu. Poslední zmíněná zasahovala především v případech velkých nepokojů. V momentě, kdy začalo ničení či rabování majetku menšin, kterému místní policisté ani úřady nedokázali zabránit, požádal okresní hejtman prostřednictvím místodržitele o povolání „asistence“. K tomuto kroku došlo během krize roku 1897 v osmnácti případech. K udržení veřejného pořádku přitom bylo v závislosti na velikosti obcí i nepokojů povoláno několik praporů. Ve městě se tak pohybovaly stovky infanteristů, často posílené také o švadrony dragounů.¹³ Vlna nepokojů a demonstrací roku 1897 představovala pro příslušníky předlitavských bezpečnostních orgánů výzvu, které většina z nich do té doby v takové míře nemusela čelit. I proto se dopouštěli řady chyb a přešlapů, které pro ně měly neblahé důsledky.

SYSTEM OCHRANY VEŘEJNÉHO POŘÁDKU V RAKOUSKU-UHERSKU

Tyto přešlapy však nebyly jen důsledkem individuálních rozhodnutí, ale i systémových chyb. V pravidelném provozu čelily protestům, demonstracím a nepokojům

11 Tamtéž, s. 464; Mark TWAIN, *Stirring Times in Austria*, Harper's New Monthly Magazine 96, New York — London 1898, s. 530–540, dostupné na Wikisource: https://en.wikisource.org/wiki/Stirring_Times_in_Austria [náhled 29. 8. 2024]; B. SUTTER, *Die Badenischen Sprachenverordnungen II*, s. 50–130.

12 Demontrace a nepokoje v rakouských zemích viz tamtéž, s. 176–230; nepokoje v Čechách viz NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2295 a 2296; nepokoje v Praze viz tamtéž, 8/22/7, kart. 2554–2558.

13 Informace z databáze vytvořené autorem především z archivních dokumentů z Českého místodržitelství, viz NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2295 a 2296 (nepokoje v Čechách).

tři orgány. Zatímco v menších a středních předlitavských obcích, kterých byla naprostá většina, byla ochrana veřejného pořádku v rukou městské stráže (policie se od armády odtrhla v šedesátých letech), v největších městech — například v Praze či Vídni — tyto kompetence náležely státní policii. Jak už názvy napovídají, v prvním případě se jednalo o úřad, který byl plně v rukou místních samospráv, konkrétně městských rad. Druhé těleso bylo pod kontrolou státních úřadů, konkrétně policejních ředitelů a jim nadřízených místodržitelů. V neposlední řadě pak při demonstracích a nepokojích (nejen) ve venkovských obcích vypomáhalo četnictvo (založeno 1849), které oficiálně spadalo do kompetencí ministerstva zemské obrany (Ministerium für Landesverteidigung). Ve skutečnosti však bylo v případě veřejného neklidu ovládáno okresními hejtmany, kteří své kroky komunikovali se zemskými velitelstvími.

Využití těchto orgánů mělo zásadní výhody i nevýhody. Rakouská města ve druhé polovině 19. století zažila prudký nárůst obyvatelstva, který stát nedokázal adekvátně reflektovat v růstu bezpečnostních orgánů. Četnictvo, nejspolehlivější a nejlépe trénovanou součástí těchto složek, tento nedostatek postihl nejvíce.¹⁴ Největším mužstvem tak oplývala městská stráž, která někdy i násobně převyšovala počty četníků. Státní policie, poslední ze základních organizací *policingu*, byla nesourodý orgán. Zatímco v Brně posádka čítala pouhých třicet úředníků a tajných policistů a sloužila spíše jako jakýsi doplněk k městským strážníkům, například v Praze byly stovky policistů jediným orgánem *policingu*. Ani oni však zdaleka nestačili na udržení pořádku ve velkých městech během politických krizí. K úspěšným zásahům proti demonstracím a nepokojům byla zásadní spolupráce všech orgánů, kterou však komplikovala pokračující politizace habsburské samosprávy. Městská policie se během nepokojů roku 1897 projevila coby mimořádně nespolehlivý orgán, který byl často spíše než svými povinnostmi řízen politickými tlaky uvnitř radnic. I během velkých výtržností — jako například během nepokojů v Žatci na konci listopadu 1897 — strážníci často jednali liknavě nebo vůbec nevyšli ze svých stanic.¹⁵ Stovkám i tisícům lidí v ulicích tak mnohdy čelili jednotlivci z řad četníků, kteří v důsledku často selhali.¹⁶

-
- 14 Stížnosti na nedostatek četníků: např. telegram okresního hejtmána v Mladé Boleslavi z 5. 12. 1897, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2295, n. 471; stížnosti okresního hejtmána v Teplicích: viz tamtéž, kart. 2296, n. 16982/1897.
- 15 Politizace policie: C. MORELON, *State Authorities*, s. 83–85; konkrétní případ Žatce: viz rozsáhlá zpráva okresního hejtmána o nepokojích v Žatci z 1. 12. 1897, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2296, n. 17263; podobný report: Státní okresní archiv (SOkA) Louny, Okresní hejtmanství v Žatci (OHŽ), Presidium (Pres.), n. 740; podobný případ: telefonická zpráva okr. hejtmána v Mostu z 28. 11. 1897, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2295, n. 16950/1897.
- 16 Obecné informace o četnictvu, policii a udržování pořádku viz L. E. MILLER, *Politics*, s. 201–204; rozložení pravomocí v předlitavských městech: C. MORELON, *State Authorities*, s. 80–83; Walter WAGNER, *Die K. (U.) K. Armee — Gliederung und Aufgabenstellung*, in: Adam Wandruszka — Helmut Rumpler (edd.), *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. V. Die bewaffnete Macht*, Wien 1987, s. 484–490; Pavel MACEK — Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie (1526–1918)*, Praha 1997, s. 71–80; o státní policii tamtéž, s. 58; Hermann OBERHUMMER, *Die Wiener Polizei. Neue Beiträge zur Geschichte des*

V případě selhání sil tří výše zmíněných pravidelných policejních složek mohlo dojít k povolání armády k plnění „mimořádné bezpečnostní služby“ („Außerordentliche Sicherheitsdienst“). Jednalo se o praxi, která byla do určité míry využívána ve všech státech Evropy. Armády si tak stále uchovávaly některé kompetence (a povinnosti) z dob absolutismu.¹⁷ Pokud bylo ohroženo fungování státních institucí nebo bezpečnost života a majetku, měla státní správa ve spolupráci s obcemi právo požádat o vojenskou podporu zemského velitele či v naléhavých případech dokonce vůdce místních vojenských posádek. Zatímco do roku 1891 mohli povolat armádu okresní hejtmané, po tomto datu si tuto pravomoc držel výhradně místodržitel. Takzvané „asistence“, jak se vojenským jednotkám zasahujícím při *policingu* říkalo, byly považovány za nejzazší možnost intervenování k udržení vnitřního klidu.¹⁸

Zásadní otázka, která vyvstane na mysli ve spojení s „asistencemi“ ve druhé polovině 19. století, je národnostní problematika. V zásadě se dá konstatovat, že komplexní strategie vyvinuta nebyla. Byť s teritoriálními přesuny v důsledku nacionálních potíží armádní velení koketovalo, reálně k němu nikdy nedošlo.¹⁹ „Asistence“ byly složené převážně z kombinace místních i „cizích“ (jinoměstských či jinozemských) pluků. Například ve Štýrském Hradci tak kromě nechvalně známých „Bosňáků“ z 2. bosensko-herecegovinské pěchoty zasahovali 5. dragouni a také 27. infanteristé s centrem právě v hlavním městě Štýrska. V Praze zase působily během „prosinčových bouří“ převážně české pěší pluky — 28. (Praha), 73. (Cheb), 88. (Beroun), 91. (Budějovice) a 102. (Benešov). Kromě nich se ve městě pohybovali také 7. dragouni a 22. polní myslivci.²⁰ Byť nastávaly momenty, kdy kvůli — údajně — nespolehlivosti mohlo dojít k přesunu pluku do jiných obcí, jako tomu bylo například v roce 1893 u většiny 28. pražského pěšího pluku, v zásadě se s nacionálním složením jednotek systematictěji nepracovalo.²¹ Nedocházelo tedy k taktizování, kdy by například proti českojazyčnému obyvatelstvu byly poslány specificky českojazyčné či naopak německojazyčné pluky.

Právní zakotvení mimořádné bezpečnostní služby bylo poměrně vágní. Ústava z roku 1867 sice upravovala vztah mezi státem a armádou, která měla úřadům poskytovat „nezbytnou materiální moc“, ale chování vojáků k občanům nebylo vůbec definováno. Místo toho jej řešily dílčí předpisy a vyhlášky pocházející již z 18. století. Tím se povinnosti vojenských „asistencí“ staly dosti nejasnými a ve srovnání s jinými evropskými státy nedostatečnými. To mělo dopady nejen na vojáky, ale i na druhou stranu interakcí na ulici. Občané předlitavských měst si nikdy nemohli být jisti, co od „asistující“ armády očekávat. Tato nepředvídatelnost také přispěla k tomu, že se

Sicherheitswesens in den Ländern der ehemaligen Österreichisch-Ungarischen Monarchie I, Wien 1937, s. 265–268.

17 Povolávání armády k tzv. „asistencím“ viz L. E. MILLER, *Politics*, s. 198–199; C. MORELON, *State Authorities*, s. 81–87; R. G. PLASCHKA — H. HASELSTEINER — A. SUPPAN, *Innere Front*, s. 19.

18 C. MORELON, *State Authorities*, s. 81.

19 Myšlenky na přesunutí: G. E. ROTHENBERG, *The Army*, s. 128.

20 Informace o plucích v Praze a ve Štýrském Hradci: L. E. MILLER, *Politics*, s. 213–216.

21 W. WAGNER, *Die K. (U.) K. Armee*, s. 116; L. E. MILLER, *Politics*, s. 212.

zásahy vojáků pro udržení veřejného pořádku těšily ve společnosti velice negativní pozornosti.²²

Zásahy vojáků proti demonstracím, nepokojům či stávkám se v důsledku setkávaly s ostrou kritikou ze strany předlitavské politické reprezentace, ale také běžných občanů.²³ Důvodem byl i fakt, že při nich docházelo k vážným, či dokonce smrtelným zraněním protestujících. Tyto případy byly politiky v parlamentu výrazně zveličovány a jeden ze sociálnědemokratických poslanců dokonce v reakci na demonstrace ve Vídni v roce 1911 prohlásil, že „v Rakousku a Uhersku se střílí více než kdekoli jinde v Evropě: při každých volbách, každé větší stávce, každé bouřlivé demonstraci“.²⁴ Byť ve skutečnosti habsburský stát až tak krutý nebyl a, jak píše ve své knize o postavení armády v rakouské společnosti Gunther E. Rothenberg, „the government and the army maintained internal security by means no more ruthless than in other states of the day,“²⁵ „asistence“ zcela jistě měly ve společnosti negativní „image“.

To vedlo také k tomu, že „asistence“ neměla v lásce ani armáda. Nejvyšší velení konce 19. století tížila otázka vnitřní bezpečnosti více než možná válka s jedním z evropských sousedů. Obávalo se přitom zejména eroze, kterou by v případě „občanské války“ uvnitř monarchie mohl způsobit narůstající nacionalismus a socialismus na obyčejné vojáky.²⁶ Jak píše ve svém výzkumu Claire Morelon, generální štáb věřil, že vojenské „asistence“ ztratily na přelomu 19. a 20. století svůj smysl. Místo aby agitaci tlumily, často ji naopak vystupňovaly a poštvávaly občany proti armádě.²⁷ Lokální důstojnictvo i obyčejní vojáci pak vnímali problematiku spíše z praktického hlediska. Běžní vojáci nebyli nijak speciálně vyškoleni k potlačování nepokojů. Považovali „asistence“ za neprofesionální, nevděčné a morálně ubíjející, protože odcizovaly armádu občanům. Navíc vojenští velitelé ne vždy sdíleli nálady státních úředníků, kteří považovali výpomoc za nezbytnou. Po celé „dlouhé“ 19. století si důstojníci stěžovali, že státní správa na vojáky příliš spoléhá,²⁸ což v roce 1891 vedlo k odebrání kompetence povolávat vojenské „asistence“ z rukou okresních hejtmanů. Místo toho měl jako orgán, který překontroloval oprávněnost těchto žádostí, sloužit zemský místodržitel.²⁹

Systém, který se uchytil od vzniku masových hnutí v osmdesátých letech 19. století, byl tedy komplikovaný, pomalý a v zásadních momentech jen stěží funkční. Ačkoliv státní správa přemýšlela o jeho zefektivnění, do konce monarchie se podařilo provést pouze dílčí změny. V Rakousku-Uhersku tak nikdy nedošlo ke komplexnímu řešení

22 Právní stránka „asistencí“: R. G. PLASCHKA — H. HASELSTEINER — A. SUPPAN, *Innere Front*, s. 21–26; C. MORELON, *State Authorities*, s. 83; L. E. MILLER, *Politics*, s. 201.

23 C. MORELON, *State Authorities*, s. 87; příklady kritiky: viz interpelace poslance Kloučka a odpověď na ni, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2295, n. 206/1898 a 1430/1898.

24 Řeč poslance Karla Leuthnera citována z C. MORELON, *State Authorities*, s. 88.

25 G. E. ROTHENBERG, *The Army*, s. 121.

26 Tamtéž, s. 128.

27 C. MORELON, *State Authorities*, s. 88.

28 O vztahu společnosti a armády L. E. MILLER, *Politics*, s. 199–201; C. MORELON, *State Authorities*, s. 88.

29 R. G. PLASCHKA — H. HASELSTEINER — A. SUPPAN, *Innere Front*, s. 24.

otázky vojenských intervencí během demonstrací a nepokojů, jaké představovaly britský *Riot Act* (1714) či francouzský *Loi martiale* (1789/1791) a jeho následovnici.³⁰

Nevyjasněné pozice a pravomoci armády působily potíže i během samotné politiky ulice. Jak již bylo zmíněno, spolupráce mezi jednotlivými orgány působícími během demonstrací a nepokojů zřídka kdy probíhala hladce. Především městští policisté se se svými státními protějšky (ať už se jednalo o četníky či vojsko) dostávali do permanentních konfliktů. Jejich nadřízení — často sami členové místních městských rad — totiž měli zcela jiné představy o tom, jak je třeba během nepokojů postupovat. Zatímco strážníci brali ohled především na politické zájmy obce, vojáci se snažili zamezit nepokojům za každou cenu. Často tak byli kritizováni pro (údajnou) přílišnou tvrdost při zásazích.³¹ Konflikty však probíhaly i uvnitř státem kontrolovaných orgánů. Zejména ve větších městech spory o pravomoci komplikovaly účinnost zásahů jednotlivých složek a ohrožovaly bezpečnost jednotlivců a jejich majetku. Nejlépe to bylo vidět na příkladu Prahy, kde po nepokojích došlo ke sporu mezi státní policií a armádou. Byť místodržitel Karl Maria Coudenhove, který potíže vyšetřoval, označil za hlavní důvod nedostatečné množství strážníků, problém viděl i v nedostatečné přípravě, chybící komunikaci a špatné spolupráci obou orgánů.

Chybějící spolupráce kupříkladu opakovaně vedla k situacím, kdy po vyklizení hlavních ulic „asistencemi“ neproběhla žádná preventivní opatření, která by zabránila dalším útokům. Když 30. listopadu 1897 vytlačili vojáci demonstranty z Václavského náměstí směrem ke Královským Vinohradům a do vedlejších ulic, k žádnému faktickému zlepšení nedošlo. Výtržníci se totiž za zády ozbrojenců shromáždili znovu a třikrát zaútočili na zcela nechráněné budovy. Místodržitelství rada Neumann, který měl vyšetřování vztahu mezi „asistencemi“ a policií na starosti, označil za důvod potíží chybějící přímou zpravodajskou službu mezi vojskem a policií. Když k útokům na palác docházelo, bezradné policii zcela chyběly možnosti, jak vojsko směřující k Vinohradům obrátit. Stejný fakt pak konstatoval pro výtržnosti následujících dní. Na závěr Neumann uvedl: „Es fehlte gänzlich Contact zwischen Militär u.[nd] Polizei.“³²

Po přezkoumání se však ukázalo, že komunikační obtíže byly způsobeny hlubším vztahem armády k ostatním orgánům rakouské správy. Vojsko totiž odmítalo přijímat názory či snad rozkazy od policejních úředníků. To se nejvíce projevilo tehdy, když policejní ředitel Georg Dörfel žádal velitele pražského sboru, polního maršálka Philippa Grünneho, o poskytnutí některých vojáků k patrolování pražského policejního rajonu. Dörfel reagoval na to, že i když se bezpečnostním orgánům podařilo zajistit nejfrekventovanější místa (jako právě Václavské náměstí), policie nedokázala zamezit výtržnostem v menších ulicích Prahy i předměstských okresů. Grünne, od-

30 Řešení problému jinde v Evropě: tamtéž, s. 25–27.

31 Například v Plzni, viz stížnost starosty Plzně Petáka na vojáky z 23. 8. 1897, AMP, POH, PS, inv. č. 1091, kart. 24, n. 14733. Podobná kritika padla také v případě Jičína, viz interpelace poslance Kloučka a odpověď na ni, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2295, n. 206/1898 a 1430/1898.

32 Zpráva úředníka místodržitelství Neumanna o spolupráci policie a vojska, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/22/7, (složka Standrecht), 17105/präs.

volává se při tom na vágní nařízení ohledně „asistenci“, však možnost rozdělení jednotek na menší oddíly odmítl.³³ Ačkoliv souhlasil s věcnou stránkou policejní kritiky ohledně nepružnosti „asistenci“, dospěl k opačným závěrům než Dörfl — armádu viděl jako individualistického a mimořádného aktéra, který jedná pouze z vlastního rozhodnutí.³⁴ Nejednalo se o názor jednotlivce, ale o rozšířený a ministerstvem války propagovaný narativ. Podobně tak argumentoval po velkých nepokojích ve Štýrském Hradci velitel místního vojska polní maršál Von Succovaty nebo vedoucí důstojník „asistenci“ během výtržností v Plzni.³⁵

Všichni zmínění také pokračovali stížností, že civilní orgány se neoprávněně pokoušely ovlivnit fungování armády. Policejní ředitel Dörfl toto nařčení nepopíral, ale zpochybňoval legitimitu celého opatření pro konec 19. století: „Soll nun bei Beachtung der Bestimmungen der geltenden Instruktion der Bevölkerung der ihn doch gewährleistet Schutz gegen gewaltsame Angriffe gesichert sein [...] ohne Einfluss auf den Ganz der Sicherheitsmassregeln zu haben, [...] so ist es unbedingt notwendig, dass auch die militärische Seite verhalten werde, einigemassen auf desjenige Bedacht zu nehmen, was seitens der Civilverwaltung als Aufgabe des militärischen Intervention bezeichnet wird und nicht gleichmass in allen Fällen mit alle den Vorsichten vorzugehen, welche taktische Standpunkte gegenüber einem Zwecke oder gegenüber veroffneten Aufstand vorlangen.“³⁶

Spor tak v zásadě nebyl pouze o vzájemném vztahu armády a civilních orgánů během demonstrací a nepokojů, ale o postavení vojska v systému státní moci a ve společnosti obecně. C. a k. armáda se ve druhé polovině 19. století k novějším státním orgánům chovala přezíravě. Kompetenční spory i problémy v komunikaci odhalovaly, že izolace vojska od společnosti a představa o vlastní výjimečnosti coby „obraně valů“ habsburské státnosti³⁷ vedly k potížím při fungování „asistenci“ a přímo omezovaly schopnost státu ochránit své občany.

ARMÁDA A SPOLEČNOST

Otázka postavení armády působila potíže nejen ve vztahu k civilním úřadům, ale také ke společnosti. I když demonstranti i výtržníci obecně reagovali na intervence

33 Koncept místodržitelovy zprávy ministerskému předsedovi Gautschovi z 5. 1. 1898, NA, PM 1891-1900: 873/2, 8/22/7, (Standrecht), n. 837/präs.

34 Grünneho pohled na konflikt s policisty (zpráva z 21. 1. 1898), NA, PM 1891-1900: 873/2, 8/22/7 (Standrecht), n. 1421/1898; Grünneho zpráva o postupu vojáků z 1. 12. 1897, tamtéž, 8/22/7, ad. 17244/1897.

35 Succovatyho obrana postupu ve Štýrském Hradci z 2. 12. 1897, Österreichisches Staatsarchiv (ÖSTA), Kriegsarchiv, Zentralstellen (ZSt), Kriegsministerium (KM) — Präsidialbüro (PB), kart. 1030, 52-26/3; zpráva říšského ministerstva války o nesouladech mezi městem a armádou v Plzni, tamtéž, kart. 1031, 52-28/1.

36 Koncept místodržitelovy zprávy ministerskému předsedovi Gautschovi z 5. 1. 1898, NA, PM 1891-1900: 873/2, 8/22/7, (Standrecht), n. 837/präs.

37 Jak ji nazval Laurence Cole, viz L. COLE, *Military Culture*, s. 4-8.

bezpečnostních orgánů podrážděně, vojsko je iritovalo nejvíce. To nebylo nic výjimečného. Ve společnostech napříč světem není používání vojska k udržování veřejného pořádku populární, neboť tato organizace je spojována s válkou a zabíjením.³⁸ Jinak tomu nebylo ani v Předlitavsku. Lohr Eugene Miller zdůvodnil negativní vztah společnosti k „asistencím“ tím, že vojsko svou „otevřeně dynastickou orientací evokovalo vzpomínky na rok 1848“.³⁹ Zároveň byla armáda složkou, která se coby instituce v běžném provozu nejméně dostávala do styku s běžným obyvatelstvem. Kvůli tomu byla považována za činitele, který tak trochu stál mimo společnost a do ulic předlitavských měst nepatřil. Navíc, když už bylo povoláno vojsko, většinou se jeho zásahy pojily s krvavým násilím — všechna smrtelná zranění během Badeniho krize byla způsobena právě vojáky. To jejich popularitu mezi běžnými obyvateli Předlitavska nezvyšovalo.

Není tedy divu, že protestující davy většinou na příchod vojáků reagovaly urážkami či fyzickými útoky.⁴⁰ Vojsko odpovídalo šavlovými nájezdy či dokonce střelbou, což bylo médií zveličováno a představováno jako důkaz brutality státní moci.⁴¹ Následkem toho v mnoha městech, ve kterých „asistence“ intervenovaly k ochraně veřejného pořádku, došlo k výraznému zhoršení vztahů mezi místními vojenskými posádkami a obyvateli měst.

V historiografii nejznámější případ se odehrál ve Štýrském Hradci, kde 2. bosensko-hercegovinský pěší pluk, zasahující společně s 27. plukem (Štýrský Hradec) a 5. dragouny, během demonstrací zabil střelbou dva občany. Jejich pohřeb se stal obrovskou demonstrací proti vládě a vojsku, především však jeho bosensko-hercegovinským jednotkám. Útoky a urážky „Bosňáků“ však neustaly po téměř celý rok.⁴² Podobné následky měly i nepokoje v Praze, kde místní česká nacionální společnost označila vojáky především z mysliveckých pluků za německé.⁴³ Obvyční vojáci se stali terčem útoků, když byli zvaní například „Ašanty“. Touto slovní hříčkou čeští výtržníci poukazovali na barbarství, které mělo připomínat africké kmeny, a také údajný původ regimentů ze západočeské Aše.⁴⁴ V Plzni zase půl roku po výtržnostech docházelo k opakovaným útokům na vojáky v místních restaura-

38 Jan BERÁNEK, *Česká společnost a rakouská armáda na přelomu 60. a 70. let minulého století*, *Historie a vojenství* 41, 1992, č. 4, s. 3–19, zde s. 18.

39 L. E. MILLER, *Politics*, s. 204.

40 Např. telegram okresního hejtmana v Jablonci z 3. 12. 1897, NA, PM, 1891–1900: 873/2, 8/1/13/1, kart. 2295, n. 248; zpráva štýrského místodržitele Bacquehema z 28. 11. 1897, Landesarchiv Steiermark (LAS), Statthalterei, Präsidium (SP), Aktengruppe (AG) 8, kart. 364, n. 3732/1897.

41 J. MELZER, *Deutscher Volkstag*, s. 50; Jan JISKRA, *Pražské bouře roku 1897*, Praha 1898, s. 5–6.

42 Útoky studentů, tresty a reakce vojenských a státních představitelů, LAS, SP, AG 8, kart. 364, 4065/1897; Latourova kritika rektorátů, ÖSTA, KA, ZSt, KM, Präsidial, kart. 1031, 52-26/13; B. SUTTER, *Die Badenischen Sprachenverordnungen II*, s. 175–230; vojenské jednotky ve Štýrském Hradci při nepokojích: G. E. ROTHENBERG, *The Army*, s. 216.

43 Např. *O chování pražských myslivců*, *Národní listy* 37, 1. prosince 1897, č. 332, s. 4.

44 Citováno z Pavel VÁŠA, *Paměti II*, Praha 1947, s. 81; urážky „Ašanti“: viz zpráva Dörfla o sporech mezi vojáky a obyvateli Prahy z 6. 12. 1897, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/22/7, n. 18526/präs.; *My jsme hoši z Kolína*, *Národní listy* 37, 10. 12. 1897, č. 341, s. 4.

cích, hospodách či na ulicích.⁴⁵ Jak v případě Štýrského Hradce, tak v případě Prahy vedla animozita místního obyvatelstva k armádě k téměř kompletní izolaci pluků od veřejného života. Velkým iniciátorem byli studenti, kteří se například vzpírali ustáleným zvykům tím, že odmítali zvát důstojnictvo z místních posádek na své plesy.⁴⁶

Ministerstvo války reagovalo na zprávy o vyčleňování armády ze společnosti podrážděně.⁴⁷ Urážky a výpady založené na etnických či národnostních základech považovalo — podobně jako řada historiografických prací — za útok na nadnárodní charakter habsburského vojska.⁴⁸ Spíše se však jednalo o úmyslnou snahu nacionalistů o delegitimizaci státních zásahů proti demonstracím a nepokojům. Vojáci totiž nebyli jediní, kdo podobným útokům čelil — zatímco během letního „táboru lidu“ v Chebu měla podle německých nacionalistů zasahovat „česká“ jízdní policie, o měsíc později si organizátoři podobné akce v Aši stěžovali na brutalitu „českého“ četnictva.⁴⁹ Zatímco policie a četnictvo se s kritikou musely vypořádat, protože následující dny opět musely být s obyvateli měst v pravidelném kontaktu, armáda podobně reagovat nedokázala. Místo toho na místodržitele či okresní hejtmany ministerstvo naléhalo, aby tvrdě zasahovali proti urážkám vojáků a přispěli k urovnání vztahů mezi civilisty.⁵⁰ I přes tyto apely však důsledky pro armádní sbory většinou trvaly mnohem déle než pro příslušníky civilních úřadů.

Důvodem bylo, že policie a četnictvo byly ochotny (anebo možná spíše nuceny) místo zvýšení násilí s výtržníky či jejich zástupci vyjednávat.⁵¹ „Ulice“ jimi již byla uznána za kolektivního aktéra. Tento přístup policejních složek se zásadně liší například od roku 1848, kdy armáda potlačovala revoluce brutální silou. Občanské bezpečnostní složky byly často ochotny omezit svou autoritu, aby zachovaly veřejný pořádek ve městech. Jako moderní instituce v participativním státě se cítily povinny brát v úvahu názor „obyčejných“ lidí. Armáda však byla jedinou institucí, která se v tomto ohledu nedokázala modernizovat a na institucionální úrovni se ukázala jako konzervativní organizace. Její příslušníci téměř nikdy nereagovali na požadavky místní společnosti a vojenské úřady vytrvale odmítaly projednávat jakákoli pochybení svých

45 Report o útocích na vojáky v Plzni na podzim 1897, AMP, POH, PS, inv. č. 1091, kart. 24, n. 1307/v.p.; zpráva o útoku na důstojníka Planičiče z 2. 12. 1897, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/1/15/4, kart. 2316, n. 19019.

46 Snaha říšského ministerstva války o udělení satisfakce vojákům: viz ÖSTA, KA, ZSt, K. k. Ministerium für Landesverteidigung (MfLV) — Präsidialbüro, kart. 254, n. 158/präs; Grünneho stížnost na chování studentů, tamtéž, n. 169.

47 Např. komunikace Coudenhoveho a ministra války Kriegshammera ohledně událostí v Praze, ÖSTA, KA, ZSt, KM, Präsidial, kart. 1030, 52–25/18.

48 Viz G. E. ROTHENBERG, *The Army*, s. 129–130; L. E. MILLER, *Politics*, s. 219.

49 Chebské události: J. MELZER, *Deutscher Volkstag*, s. 13; Aš: *Der Sonntag*, *Ascher Zeitung*. *Vormals Gemeinde-Zeitung für Asch und Umgegend* 36, 25. 8. 1897, s. 6.

50 Kromě událostí v Praze, viz ÖSTA, KA, ZSt, KM, Präsidial, kart. 1030, 52–25/18; události ve Štýrském Hradci: tamtéž, 52–26/3.

51 Například v Praze: odpověď Dörfela na interpelace poslance Baxy, NA, PM 1891–1900: 873/2, 8/22/7/6, N.E. 1310 p.p.

podřízených.⁵² To pouze přispělo k ostrakizaci vojáků ze společnosti. Vlastní sebepojetí armádě znemožňovalo podobné omezení vlastní autority, ke kterému se „snížily“ ostatní složky státní moci. To zhoršovalo důsledky vojenských zásahů a činilo snahu státu o opětovné začlenění vojska do společnosti velmi pozvolnou a bolestivou.

* * *

Nedostatečný početní nárůst mužstva i politizace samosprávných orgánů přispěly k tomu, že se státní moc na konci 19. století jen těžko dokázala vypořádat s průvodními jevy vzniku nových masových hnutí — s velkými demonstracemi a výtržnostmi. Orgány proto nezřídka musely povolávat na pomoc armádu. Nejinak tomu bylo i v roce 1897, kdy země Koruny české postihla největší vlna násilí od roku 1848. Vojáci však museli čelit stejným potížím jako civilní úřady — jejich aktivity byly konstantně zkoumány a následně delegitimizovány nejen politickými elitami a médii, ale čím dál více i samotnými „výtržníky“.

C. a k. vojsko však neumělo novým výzvám čelit tak jako četnictvo a policie. Zásadním problémem bylo, že armáda se nebyla schopna modernizovat — nikoliv technicky, ale svým postavením ve společnosti. Izolace, jejímž účelem bylo ušetřit vojsko jazykových, národních, politických a ekonomických obtíží, kterými rakousko-uherské soustátí v tomto období procházelo, měla pro tento orgán negativní důsledky. Stejně tak přesvědčení armády o svém speciálním postavení symbolického nadnárodního výkonného orgánu habsburské moci komunikaci s okolím neusnadňovalo. Zatímco stát se stále více stával občanským, vojsko mentálně setrvalo na svém dynastickém statusu z absolutistické první poloviny 19. století. Toto sebepojetí armády výrazně ztěžovalo spolupráci s ostatními státními orgány, čímž ohrožovalo bezpečnost občanů předlitavských měst. Zároveň však komplikovalo život běžným vojákům, jejichž začleňování do společnosti po velkých nepokojích představovalo mimořádně náročný a bolestivý proces.

RÉSUMÉ:

In the late 19th century, the lack of growth in the number of police and gendarmerie forces and the politicization of local governments made it difficult for the state authorities to cope with the new challenges associated with the rise of mass movements, including large-scale demonstrations and riots. Often, the army had to be called in to help manage the situation. This was also the case in 1897, when Cisleithania experienced one of the most significant waves of violence since 1848. However, the military encountered similar problems as the civilian authorities: their actions were subject to constant scrutiny and undermined not only by the political elites and the media, but increasingly also by the demonstrators themselves.

However, the Austro-Hungarian army proved unable to respond to the challenges as effectively as the gendarmerie and the police. It found it difficult to cope with the problems of the new era and the fact that its position in society had changed. While the state was undergoing a gradual transfor-

52 Například Succovatyho zpráva o studentské petici z 12. 12. 1897, ÖSTA, KA, ZSt, KM, Präsidial, kart. 1031, 52-26/10; Succovatyho odpověď na veřejné výzvy štyrskohradecké radnice z 5. 12. 1897, tamtéž, 52-26/6.

mation along the lines of civil and political rights, the army remained mentally anchored in the absolutist period of the first half of the 19th century. Consequently, its activities attracted criticism from society. Moreover, the army's self-perception as an exceptional institution made cooperation with civilian units very difficult, jeopardizing the security of urban residents in Cisleithania.

David Smrček je doktorandem na Univerzitě Karlově v Praze a na Universität Wien (cotutelle). Ve svém výzkumu se zabývá politikou ulice a násilím v Předlitavsku na konci 19. století, především ve spojení s krizí roku 1897 (d.smrcek@seznam.cz).